

Ches livsuppgift: Latinamerikas befrielse

Eva Björklund

På seminariet **"Che och den väpnade kampen"** deltog kubanerna Pombo - Harry Villegas (stående som talar) och Urbano - Leonardo Tamayo, som deltagit i Ches gerilla i Bolivia, tillsammans med den argentinska statsvetaren Atilio Boron

Che hade tidigt gjort klart för Fidel, att efter 26-julirörelsens seger i Kuba skulle han ta upp kampen i Latinamerika.

Redan tidigt efter segern i Kuba 1959, efter de första åren med USAs ekonomiska krigföring, invasionsförsök, sabotage och terroristkampanjer i bergen, beslöt Kuba att främja den väpnade kampen i Sydamerika, som självförsvar, med insikten att ensam skulle Kubas revolution inte överleva. 1960 publicerade Che Guevara sin berömda bok, Gerillakrig, som fick stort genomslag inte bara i Latinamerika. Och Andra Havannadeklarationen 1962 – efter USAs invasionsförsök i Grisbukten – visade Kubas beslutsamhet. Förberedelserna för Ches projekt och diskussionerna med revolutionära rörelser i Latinamerika började 1964.

Ches första tanke hade gått till Argentina, hans hemland, där flera väpnade motståndsgupper bildats efter militärkuppen mot president Frondizi 1962. Den argentinska journalisten Jorge Masetti hade rapporterat från Sierra Maestra och blivit chef för den kubanska nyhetsbyrån Prensa Latina, grundad i juni 1959.

Efter kuppen 1962 återvände Masetti till hemlandet för att samla en gerillagrupp, med tanken att Che skulle ansluta när hans uppdrag i Kuba tillät det. Men när Ches planer på Latinamerika började ta form i mitten av 60-talet, hade de flesta grupperna i Argentina eliminerats och Masetti hade redan 1964 försvunnit i Saltaområdet. Så där fanns inte

längre någon rörelse att anknypa till.

Peru hade också varit på tal, där fanns starka vänsterkrafter och väpnade tendenser, men de avfärdades på grund av inre splittring. Så valet föll på Bolivia, där det starka och välorganiserade kommunistpartiet skulle stå för den politiska mobiliseringen i städerna, det materiella stödet och kontakten med fattigbönderna i bergen där gerillan skulle etablera sig.

Vi var helt övertygade

"Vi var helt övertygade om att vi hade funnit en ofelbar metod att befria folken", sa kubanska deltagare till forskaren Piero Gleijeses i början av 2000-talet, om Kubas stöd till den väpnade kampen i Latinamerika på 60-talet.

När revolutionen segrade i Kuba tycktes fattigdomen och utsugningen i Latinamerika motsvara vad marxister kallar "objektiva förhållanden" för revolution. Det behövdes bara en "gnista för att tända präriebranden", en startmotor för att dra igång väpnad kamp på landsbygden, precis som i Kuba, och skapa de nödvändiga subjektiva förutsättningarna för revolution – folklig insikt om att de kunde och borde kämpa.

Men framgången i Sierra Maestra byggde på flera nyckelfaktorer. Till att börja med att när Fidel och ett dussin gerillakrigare kom till bergen i december 1956 fanns redan en utspridd bas av fattigbönder redo att stödja dem. Och en stark underjordisk rörelse i städerna i hela

landet som kunde förse gerillan med vapen, förnödenheter och gerillasoldater och informera folk om syftet. Och Fidel Castros försäkran att han inte var kommunist öppnade för stöd även från kubansk medelklass som föraktade Batista, vilket dämpade USAs oro. Che Guevara skrev: "Vi har visat att en liten beslutsam grupp som har folkets stöd och som inte fruktar döden ... kan besegra en reguljär armé".

Inspirerade Latinamerika

Den kubanska revolutionens framgång hade underblåst de revolutionära krafternas otålighet i Latinamerika och undergrävt argumenten om den geografiska omöjligheten: att varje revolution på USAs bakgård Latinamerika var dömd till undergång. Kuba hade bevisat motsatsen och inspirerade av Kubas framgång uppstod gerillarörelser i Venezuela, Guatemala, Nicaragua, Honduras, Dominikanska Republiken, Peru och Argentina.

CIA bekymrat över folkligt missnöje

I juli 1961 rapporterade CIA att "Castros skugga brer ut sig vitt och brett, för de sociala och ekonomiska förhållandena i Latinamerika framkallar motstånd mot myndigheterna och uppmuntrar agitation för radikala förändringar". CIA skrev också att "1961-62 begränsades stödet från Kuba inte till inspiration och träning utan började också omfatta kommunikationer och viss militär rådgivning." Och bekymrade sig över Kubas stöd till det växande motståndet.

Kunskapen om Kubas stöd till de väpnade upproren i Latinamerika i början av 60-talet har vuxit fram genom kubaners och latinamerikaners vittnesmål, innefattande Fidel Castros egna redogörelser i många intervjuer på senare tid. Och även från arkiv i USA, Sovjetunionen och DDR, men ännu inte från Kuba. Så dokument saknas om hur många latinamerikaner som fick gerillaträning i Kuba och hur många kubaner som deltog i kampen i Latinamerika, men det anses säkerställt att mellan 1961 och 64 deltog bara två kubaner - båda i Argentina - och inte mer än 30 under hela 60-talet, innefattande de 16 som var med Che i Bolivia. Däremot fick många latinamerikaner gerillaträning i Kuba.

Kuba medverkade varken med vapen eller soldater, för att inte ge USA en förevändning för att invadera Kuba. 1964 noterade CIA att Kuba "som regel undvikit att sända vapen direkt till Latinamerikanska länder." Enligt Gleijeses berättade Ahmed Ben Bella många år senare, att vapen skickades via Algeriet: "Che Guevara vidarebefordrade till mig en förfrågan från Fidel Castro. Eftersom Kuba var så noga övervakat var det omöjligt att sända vapen därifrån till Latinamerika. Kunde Algeriet hjälpa till?" Det gjorde Ben Bella och revolutionärerna i Venezuela var de första att få hjälp.

USA skyllde på Sovjet

USAs politiker och medier påstod att Kuba var Sovjets nickedocka, medan underrättelsetjänsten framhöll att Fidel Castro tvärtom vägrade att följa Sovjets råd och istället öppet kritiserade Sovjetunionens politik som dogmatisk och opportunistisk, snål med bistånd till tredje världens regeringar och befrielseörelser, och alltför inriktad på att hålla sig väl med Washington.

De många försök till väpnad kamp som de första åren på 60-talet uppstod i Latinamerika, fick moralisk och politiskt stöd från Kuba, men inte materiellt, utom i Argentina 1963-64, som dock misslyckades. Det gjorde även upproret i Dominikanska Republiken efter den USA-stödda militärkuppen mot Juan Bosch 1963 och den venezolanska gerillans försök att störa presidentvalet 1963. Väpnade uppror i Peru, Centralamerika och Dominikanska Republiken krossades.

Efter den kubanska revolutionen var USAs säkerhetsstyrkor snabbt på plats med underrättelsetjänst och full militär mundering.

Inte som i Sierra Maestra

1966 drog Che Guevara igång embryot till väpnad kamp i Bolivia, grundbulten i hans plan att skapa ett brohuvud från vilket gerillarörelser skulle spridas till grannländerna. 16 kubaner följde med honom. Men Ches gerillakamp varade inte mer än ett halvår, de förutsättningar som funnits i Sierra Maestra saknades. Kommunistpartiet svek. Andra vänsterrörelser var tveåksna i ord men framför allt i handling. Gerillan fick dock engagerat stöd av gruvarbetarna. På stormöten i Huanuni och Siglo XX gav de förbehållslöst stöd till gerillan, ekonomiskt med en dagslön var. De bestämde också att utse några kamrater att delta i den väpnade kampen. Men fattigbönderna i de områden där gerillan rörde sig var som bäst ointresserade, och motståndaren blev inte Bolivias armé. Istället infann sig strax US Army Rangers som tidigt fått uppgifter om gerillagruppens rörelser och kunde i oktober inringa den lilla utmattade gruppen, tillfångata Che och döda honom.

Che och hans kamrater måste ha känt till dessa svårigheter, som innebar att de förutsättningar gerillan i Sierra Maestra hade, saknades. Varför valde han ändå Bolivia?

På seminariet "Che och den väpnade kampen" hänvisades till samma bedömning som CIAs av Bolivia - "ett kroniskt ekonomiskt och politiskt instabilt land, med en stark och stridsberedd arbetarrörelse och odugliga säkerhetsstyrkor" - som god grund för framgångsrik, väpnad kamp. Men kommunistpartiet svek, infrastrukturen uteblev och säkerhetsstyrkorna var inte Bolivias utan USAs Rangers. Och gerillan upptäcktes och första striden ägde rum långt innan planerat.

Ñankabuzú – avslöjade gerillan i förtid

Ches mål i Bolivia var att sätta igång en kamp mot imperialismen i hela Sydamerika. Bolivia låg strategiskt med gränser till fem länder. Ett erövrat Ñankabuzú skulle bli bakre flanken där internationella styrkor skulle förbereda sig och när tiden blev mogen röra sig mot Argentina, Peru, övriga Bolivia och även Brasilien.

Men Ches första strid bröt ut för tidigt och påskyndade den militära konfrontationen. Några regeringssoldater lämnade en dag i maj sitt läger vid Ñankabuzú för att skaffa mat. De stötte på gerillan och strid uppstod, drog till sig hela patrullen och varade i nästan 2 timmar tills soldaternas ammunition tog slut och de tillfångatogs av gerillan, frigavs och fick en halvtimme på sig att ta med sig sina sårade och försvinna. Gerillan hade segrat i sitt första slag, men röjdes också innan den hunnit befästa sig.